

Dood doet leven

Nu te bewonderen in het Vlaamse Zoniënwoud: rottende dieren. Mét golvende madentapijtjes. 'Ik kan ernaar blijven kijken.'

■ ECOLOGIE

Door Maartje Kouwen

'Kijk, kijk, een doodgraver', roept boswachter Dirk Raes. De oranje kever schrikt op en verdwijnt snel tussen de ribben van een halfvergane ree op de bosbodem. Raes hurkt ernaast. Hij wuift een paar vliegen weg terwijl hij wijst naar een andere keversoort die in het dode dier rondscharrelt. 'Die kleine bollekes hier zijn kevers van de Histeridae-familie.' Vlak naast zijn voeten hebben maden zich in groten getale verenigd. Een gigantische stroom loopt vanaf het kadaver het bos in. 'We hebben geluk, morgen zullen de maden allemaal verdwenen zijn. Ze zijn het kadaver al aan het verlaten.' De stroom kolkt en krioelt, het kadaver golft zachtjes op en neer. De kadavers en de aaseters die erop afkomen vormen onderdeel van het project Dood doet Leven. Op initiatief van het Agentschap voor Natuur en Bos worden sinds 2008 dode dieren achtergelaten in bepaalde delen van het Vlaams Zoniënwoud. Het doel is driedelig: biodiversiteit verhogen, kadaverafbraak onderzoeken en kadavers in de natuur aanvaardbaar maken.

'De dood hoort bij het leven', zegt Raes, die al dertig jaar boswachter is in het Zoniënwoud en als enige weet waar alle kadavers liggen. 'Als ik vroeger dood hout in het bos liet liggen, zeiden bezoekers: "Uw bos is vies". Tegenwoordig zeggen ze: "Het is natuurlijk." Eerder werd al het dode hout opgeruimd, maar dode bomen zijn nu volledig geaccepteerd. Dood hout brengt leven. Dode dieren ook.'

Het Zoniënwoud heeft aan dode dieren geen gebrek. Het 4.421 hectare grote bos ten zuidoosten van Brussel is sterk versnipperd door twee snelwegen, een spoorlijn en talloze kleinere wegen, kriskras door het bos. Vele verkeersslachtoffers zijn het gevolg, waarbij reeën, vossen en steenmarters de top-3 vormen. Ook eekhoorns, everzwijnen en bunzingen zijn onderdeel van de 202 getelde slachtoffers die in de eerste vier jaar vielen. Na een telefoontje van getuigen haalt Raes de slachtoffers op en geeft ze een plekje in het bos. 'Dat is het voordeel van een stedelijk gebied. In plattelandsgedebieden worden aangereden dieren snel in de wagenkoffer meegenomen. Hier bellen ze de brandweer.'

Op die manier is ook de ree in het bos terechtgekomen. Ernaast liggen twee vossen. Ze verspreiden een licht zurige geur, maar erg stinken doen ze niet. Het drietal ligt er pas vijf dagen, maar er is nu al opvallend weinig van over. 'Het meeste vlees is al verdwenen. Vliegen hebben er nu niet veel

meer te zoeken, ze hebben geen plek meer om eitjes in te leggen. De maden trekken zich al terug om te gaan verpoppen. Zie je dat zwarte stipje? Dat zijn hun ingewanden', zegt Raes terwijl hij naar de maden wijst. 'De kevers die tussen de kadavers lopen zijn op zoek naar maden, om ze op te eten of er eitjes in te leggen.'

Hij pakt een kaalgevreten bot en trekt daarmee het grootste kadaver een stuk open. Een rotte lucht stijgt op, terwijl een zwarte doodgraver wegschiet in een lege oogkas. 'Ze verdragen het licht niet', verklaart Raes. Hij doet een poging er een

Soms wijzen insecten zelfs het moordwapen aan: enkele bloedspatjes zijn voldoende om insecten aan te trekken

te pakken en houdt even later een oranje exemplaar omhoog. 'Dat zijn de mooiste. Kijk, hij wordt fantastisch geparasiteerd door mijten op zijn kop. Ik was al 25 jaar boswachter, maar had nog nooit zo'n beest gezien. Sinds we met kadavers zijn begonnen zie je ze opeens.'

Doodsoorzaak

Het project beïnvloedt daarmee aantoonbaar de aanwezige organismen, maar of het daadwerkelijk de biodiversiteit verhoogt betwijfelt Raes. 'Kadavers zijn natuurlijk altijd wel aanwezig in een bos, maar nu in grotere aantallen. Aaseters krijgen daarmee wel een betere kans. De lederloopkever was

sinds de jaren vijftig niet meer gezien, de violette loopkever was zeldzaam; nu zie je ze wel weer.' Ook neemt Raes soms uniek gedrag waar. 'Van haviken werd niet gedacht dat het aaseters zijn, maar wij hebben er beelden van. Ook hebben we foto's van een vos die een dode vos eet, terwijl de meeste dieren geen soortgenoten eten.'

Die beelden zijn gemaakt op een speciale onderzoekslocatie waar eveneens kadavers liggen; publiek mag er niet komen. Rondom de kadavers staan tien tot vijftien loopvallen, kleine potjes waar kevers en andere kleine organismen in vallen. 'Zo weten we hoeveel en welke soorten aanwezig zijn', legt Raes uit. Camera's registreren de aanwezigheid van grotere aaseters als vossen en zwijnen. Daarnaast hangen er thermometers die voortdurend de omgevingstemperatuur registreren; die heeft invloed op de snelheid van de kadaverafbraak. Samenwerkingspartner in dit onderzoeksdeel van het project is het Belgische Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie. Het instituut stelt onder andere vast wanneer een persoon is overleden en maakt daarbij gebruik van forensische entomologie. Het project biedt mogelijkheden tot kadaverstudie onder natuurlijke omstandigheden. 'Als er een lijk in het bos wordt aangetroffen, kunnen zij aan de hand van de soorten kevers, vliegen en maden terugleiden hoe lang het lijk er ligt', legt Raes uit. 'We hebben vier verschillende onderzoekslocaties, want het soort bos heeft ook invloed op de afbraak. In een gesloten bos zijn aanzienlijk minder vliegen dan in een half open bos.'

Aaseters kunnen soms zelfs de doodsoorzaak uitwijzen. In insecten kunnen restanten van gifstoffen of drugs worden teruggevonden, als het bloed of de maaginhoud zelf al verdwenen is. Vleesvliegen komen daarnaast meestal voor in ge-

